

היער

גבריאל שילר

vcgabi@netvision.net.il

לאחרונה, בעת מיון ניירת רבה מזמנים עברו, שהייתה בחדרי שבמינהל המחקר החקלאי, גיליתי בשרידי התיק של אגודת היער בישראל – שהייתי מזכירה בסוף שנות ה-70 ובשנות ה-80 חוברת שכותרתה "היער" מאת דוד איזמוז'יק, שהודפסה ופורסמה בשנת 1926. קראתי את 15 הדפים של החוברת הקטנה והתפעלתי מהשפה העברית ומהפתוס בתיאור חסרון היער בארץ והחשיבות בשיקומו ובהקמת יערות חדשים. החלטתי שראוי להביא את תוכן החוברת הנשכחת הזו לידיעת הציבור על מנת שיוכל להתרשם ולהשוות את מצב השטחים הפתוחים והיערות בתחילת המאה ה-20 למצבם עתה בתחילת המאה ה-21, ולמצב עליו חלם איזמוז'יק, כפי שהתפרסם בחוברת היער.

מי היה מר דוד איזמוז'יק

להלן תקציר על דוד איזמוז'יק מאתר ויקיפדיה^[1] ומאנציקלופדיה לחלוצי הישוב ובוניה^[2].
 דוד איזמוז'יק בן אברהם אבא נולד בכ"ט בכסלו תרל"ד (1873) בבינוויץ', מחוז אורשה, פלך מוהילוב (רוסיה הלבנה). הוא קיבל חינוך מסורתי וספג הרבה ידיעות ביהדות. כשגדל נהיה לסוחר ונתמנה למנהל בית חרושת לזכוכית ועסקי עצים ביערות רוסלבל, פלך סמולנסק. הוא היה ציוני מסור כל ימיו וב-1905 עלה עם רעייתו לאה וארבעת ילדיהם לארץ ישראל. המשפחה התיישבה ביפו, בה פתח עסק למסחר בעצים וחומרי בניין, עד שנהיה לאחד מבעלי העסקים הגדולים ביותר בעיר. אחרי מאורעות שנת תרפ"ט העביר את עסקו לתל אביב ופתח סניף בחיפה.

דוד איזמוז'יק עסק הרבה בענייני ציבור בארץ, היה ממייסדי "אחוזת בית" בתל אביב והיה בין הראשונים שבנו בה את ביתם. איזמוז'יק ראה חשיבות גדולה בפיתוחה של תל אביב כעיר מודרנית ושוקקת חיים ועסק בה בפעילות ציבורית ענפה. לאחר כינונה של עיריית תל אביב ב-1922 היה איזמוז'יק לחבר מועצת העיר, ובמשך זמן מה שימש כסגנו של ראש העיר מאיר דיזנגוף.
 לפני כתיבת חוברת "היער", שפורסמה בשנת 1926, הוא פרסם שתי חוברות בענייני יער והן:

1. גידול יערות בארץ ישראל, פורסמה בשנת תרע"ט (1919) ביפו.
2. גידול יערות בארץ ישראל ב', שפורסמה בשנת תרע"ט (1919) ביפו.

ספרונים אלו הודפסו בבית הדפוס א. איתן וס. שושני בתל אביב (הפעיל עד עתה). עותק שלהם נמצא בספרייה של הפקולטה לחקלאות ובספרייה הלאומית בירושלים. יש לשים לב לכך, כי כל החוברות הנ"ל פורסמו כאשר בארץ ישראל שטח היער הנטוע לא עלה על 1,000 דונם, וחוק היערות היה בשלבי הכנה.
 להלן הכתוב בחוברת היער:

היער

מאת: דוד איזמוז'יק

הרבה סגולות טובות ליער והוא מקנה אותן ביד רחבה לכל המסתופפים בצלו. היער הוא נווה שאנן לכל עייף ויגע, מנוס ומפלט לכל נרדף וחלש וארמון נהדר לשטופי כוח ואדירי אומץ. היער הוא אוצר כל חמדה, עולם מלא, עולם פלאי, עולם נסתר, שרק השמש יכולה להציץ בו בעין חודרת; ביער – הרמוניה של אלפי צבעים, אלפי גוונים ובני גוונים, קולות וצלילים; בו שיחת רוחות, רשרוש עלים, נשימה שקטה, אנחת חרש ומנגינה עולמית.

רוצה האדם להכיר את עצמו – יברח אל היער, שם יראה כמה מסכך הוא, יביך מה דל הוא, רחוק מהאמת העולמית. שם ירגיש

א.

מהו יער? אומרים שהוא קישוט לארץ, נוי לסביבה, אבל באמת אין היער דבר חיצוני בלבד והוא יותר מנוי, יותר מקישוט, כי אם חלק מהעצם, דבר בלתי נפרד מהאדמה; בהיעדרו – חסרה הארץ החלק האורגני היותר חשוב ויקר, בלעדיו אין האדמה אלא גוף לקוי ובעל מוס. ארץ בלי יער דומה לאישה תלושת שיער, או יותר מזה; דומה היא לגוף שהפשיטו את עורו מעליו. הרים חשופים זרועי אבני מגור דומים לשלד עצמות בלי גידים ובשר; במקום שאין יער, אין הבריאה שלמה והאדם הגדל בארץ מחוסרת יער, גם טבעו איננו שלם.

התמר המעניקים להם את פריים, אבל עץ שאיננו נושא פרי – עומד להם תמיד אך כשטן בדרך. עד היום משוטט עוד הבדואי בערבה והפלה בהרים ואחרי כל עץ רך וכל שיח יתורו, ועקרו אותו עם שורשיו ומבעירים לפחם. עברו כל הארץ, סבו בכפרים וראו: גם הפלח, שחדל כבר להיות נודד ובמקום אוהל – בית אבנים לו, התקשר אל הקרקע למוץ את לשדה; סבו את ביתו, הקיפו את חצרו – לשווא תחפשו שם שיח, כי לא תמצאוהו; לחינם תבקשו גם עץ ברחובו ועל באר! שאלוהו ואמר לכם, כי רוחות לנות בין העפאים ורשרוש ענפים אלו יבעתנו בשנתו. אך גלי האשפה של ה"מזבלות" שבכפר ישמשו לו למקום מנוחה ולמרבץ תענוגות. כרבות ימי הכפר, כן תרבינה האשפות בשעריו; עליהן מסדרים זקני הכפר את מועצותיהם בערוב היום; ילדי הכפר טרוטי העיניים מתגלגלים שם בחום היום ובערב מתגודדות שם הנשים מוזרות בלבנה.

ד.

ארץ ישראל מחסרת צל עץ; הריה חשופים לקרני השמש הלוהט; מי הגשמים אינם נעצרים בהרים ואינם מספיקים גם להיקלט באדמה; גשם עז כי ירד בהרים – לא יפרם ולא יפריחם; הוא רק סחב יסחב את שכבת האדמה מצלעות הסלע ויעמיד אותו כראש קרח, רוב הנחלים מתייבשים בימות הקיץ ובמקום שאין למים מוצא אל הים, שם הם יוצרים ביצות המשמשות קן לקדחת. באין יער נדדו גם בעלי החיים מהארץ. החיה היחידה המפריעה את הדממה בלילות, היא התן הפחדן, הממשיך את ילתו עד לידי שעמום. כעת תיוצרנה עוד אגדות על גיבורים משסעי אריות ומכי דובים כשמשון ודוד. הגבורה יחד עם החיה עזבו את הארץ. גם מספר בעלי הכנף ירד פלאים בארץ. וכשאתה עובר בהרים והנך מוקסם ממראה הטבע, כשאתה מסתכל ביפי הפראי של קיפולי ההרים והרכסים, יתקוף אותך שממון להרגיש, שבכל המקום הזה אין כמעט כל נפש חיה, שקול צעדיך לא ירגיז ולא יפריח צפור מקנה. לשווא תחפש עקבות חיה על הארץ, לשווא תבקש את בעל הכנף מעל לראשך ברחבי תכלת השמיים. כמוצא שלל רב תשמח על השליו בסוף הקיץ, כשתמצאוהו גולש מן ההר, כאפרוחי תרנגולת הנחפזות לקריאת אמך; או בשוב החסידה מגדות יאור מצרים אל ביצות הצפרדעים אשר בצפון בימות האביב, אז יש אשר יעוף המחנה, יחוג חוגים בשמי ארצך, וכך אורה ללילה נוטה ללון ירד על שדמותיה; או בנדוד צפרים מצפון, בראשית החורף, אז יש אשר יעיבו פתאום שמי ארצך להקות צפרים עוברות בסך במרומי הרקיע. ויש שישמע אלוהים לקול תפילתך והמחנה הפזיז ירד פתאום משמיים ארצה ויתפזר בצפוף על מגדלי עירך. והימים האלה יחרתו בזיכרוןך כימי חגים בעונת ילדותך.

ה.

ארץ ישראל מסוגלת היא מטבעה לגדול יערות, לא פחות מארצות הצפון. האימפוטוס והצפופה גדלים בשפלה ובפרט

באלפי עיני רחמים, המביטות עליו, על הבן שגורש משולחן אביו, הבן שיצא לתרבות רעה וחזר משולל חוש ההרגשה, חסר חוש הראייה והשמיעה; על הבן שנקרע מאימו – הטבע, ולהט החרב המתהפכת עומד לו לשטן לשוב לחיקה.

רוצה האדם להכיר את קונו – יבוא אל היער, שם השכינה שרויה, בת קול מנהמת שם מעל כל עץ ושיח, כרובי אורה פורחים מענף לפרח, הטל נוצץ כזוהר הכוכב ומראה כס יח משתקף בעין זו הבדולח.

ב.

היערות שומרים על הלחות של האקלים, המה מושכים אליהם את הגשמים ואוצרים את שפע המים בקרקעיתם; ביער אין מי הפלגים והאגמים מתנדפים מהר והרי הם שמורים לארץ ליום שרב, ליום קיץ; הגשמים היורדים על הרים מכוסי יערות – מימיהם פוגשים מעצורים בדרכס: שורש כל עץ ושיח מעכבם ולאט לאט יורדים המים לעמקים ויוצרים בדרכס פלגים שמימיהם אינם פוסקים; פלגי מים אלה, כשהם מתאחדים ומצטרפים לנהרות, יעשו את הארץ מסביב לאדמת משקה, אדמת תנובה, אדמה המשיבה ברכה לעובדיה, אדמה המפרה ומרבה אוכלוסייה, אדמה השופעת חיים לאדם ולבהמה, וכאם רחמנייה היא מלטפת את כל הקרוב אליה. אדמה כזו, היא אם כל חי.

היער שומר על החיות ועל ציפור כל כנף. כשמקצצים את היער – מחריבים את קנו של בעל הכנף ומבריחים ממאורתו את בעל החי; החיה סובלת את קרבת האדם, כל זמן שאימת הגרזן לא תבעתנה.

הציפור משתפכת בשיריה מעל ראש האדם, כל זמן שלא שלח ידו בקנה; מכיוון שהניף האדם את הגרזן על היער – החיה תעזבנו ואת צפוף הציפור לא ישמע עוד; ואין נקמה גדולה מזו למחבל היער, לאדם!

ארץ מחוסרת חיות ועופות – חסרת הרמוניה היא; בריאתה אינה שלמה ואנשיה חסרי אופי המה, כי רק סביבה טבעית מלאה היא בית החינוך האמיתי לאדם. סביבה טבעית כזו מאמצת את חושיו של האדם, מחדדת את רגשותיו ודוחפת אותו לניסיונות מעזים; היא מלמדת אותו להתגבר על מכשולים, ללחום ולנצח, אבל אדם שנוגד מחוץ לסביבה טבעית שכזו – דמיונו כבן השפחה שנוגד בבית הבור, בן אדם הנכנע לגורלו, מוג לב וחסר אונים.

ג.

ארץ ישראל, אשר כיום מחוסרת יער היא – במשך אלפיים שנה שטפוה עמים זרים, את בניה הגלו ואת יערה-ניזרה הורידו לארץ. הארץ הייתה מרמס לשפעת קלגסין מכל הלאומים ומכל הארצות וכולם כמו עמלו ויגעו לבער את יערה ולהשחית את עצה. גם הבעלים הזרים אשר בעלוה באחרונה – אוהבי מדבר המה מנעוריהם, על אונותם – הגמל, אוהבים המה לשוט בגלי איך סוף של החול. את המעצור אינם סובלים; מטבעם אויבי היער המה, לצבוע הירוק עינם לא הורגלה. סובלים המה את הזית ואת

עשן נקים בערים ואם גם רבבות ידי ישראל תהיינה עסוקות בכל עבודת חרושת, כל עוד שלא יהיה לנו חלק הגון ונחלה רחבה באדמה לא נהיה אנחנו ל"עם הארץ". אם תישאר הארץ ככה שוממה, שדות בשדות לא יגעו וראש הר לראש הר ימסור רק הד של כפר – הארץ לא לנו היא! כל זמן שרק יללת התנים תענה לקול קריאת הגבר מעורר השחר – הארץ לא לנו היא! פרתנו אם תרעה באחו זר וסוסנו כשיתפרץ וישליך רסק, יעבור מאדמת גבול ישראל וידהר בשדות אחר, הארץ לא לנו היא! אם ירד הגשם משמיים ולא יתפוס את איכרינו בשדות ולא ירטיב את נוטעינו בכרמים ואת נוטרינו ביצרות, יחדל הקשר בינינו ובין אלוהינו ומן השמיים לא ירחמו יותר עלינו. אבל עוונותינו גרמו ועמנו בגולה לא ילד איכרים ולא יגדל כורמים.

לכן מעטים עוד אלה הנענים לבת הקול המנהמת: "שובו, בני אל האדמה". והמתישבים על האדמה מעטים ונחלתנו בקרקע ארצנו עודנה מצערה, והאדמה הלא מוכרחה להיגאל בעוד מועד ולהשליך בגדי אלמנותה ועגונה מעליה! ואם העם שבי הגולה מוכשר ברובו הגדול רק לעסקים ולא לעבודת האדמה, מוכרחים להימצא בין העם הזה אנשים שיטעו יערות לשם עסק; מוכרחות להיווסד חברות שתטענה יערות לשם רווחים! יזרעו נא כל אלה את רבבותיהם בביצות – ויערות עד יצמחו! היער אינו זקוק לקרבות ולנדבות. ההון המשקע בו – כעץ שתול על פלגי מים – יפרח וישגשג מאליו ויביא רווחים הגונים לבעליו. הקרקע שלו מבטיחה הרבה יותר מאשר ההשקעה בבית חרושת ובבית מסחר, והשירות לעם ולארץ שיביא הנוטע יערות בא"י – אין לה ערוך ואין לה שיעור! שטח הקרקע שיכול להיגאל על ידי היער, יכול להיות פי שבעה מהשטח שיגאל על ידי התיישבות חקלאית, בערך להון שהשקעה חקלאית דורשת. היער אינו זקוק להרבה ידיים עובדות, הוא דורש רק קפיטלים גדולים. ולכן אם יצור האדם העובד על היער עוד ימים רבים, לכבוש את סחרה ולתפוס את מלאכתה – יבוא נא ההון העברי, יגאל את הקרקע וייטע עליה יערות. או אז יהפכו שטחי אין סוף מפיצי קדחת לגני עדנים; אדמות בור העומדות ללא טיפול בעלים, המצמיחות קוץ ודרדר, תהפוכנה ליערות עבותים! וארץ ישראל מיוערת – כמה יגדל כוח המשך שלה בתפוצות ישראל וגעגועים וכמיה יזרעו בלבות העם לארץ! והארץ בהיותה משפעה מהיער תשוב לתחייה שלמה ומלאה.

עוף השמים ישוב יסול מסילות ויקשור קשרים בין השמים והארץ; חיות השדה תחזור לחפור את מאורתה בעובי סבכי היער, ולב הארץ יתחיל לדפוק ולהרגיש דם חי בעורקיו. יעלות חן תרעינה עדרים עדרים בשדות היער והצבי יתעכב בשבילי ההרים כשקרניו נאחזים בסבך היער.

בעיקר תגדל השפעת הטבע על האדם, והיהודי הגדל בארץ, ישוב להיות אדם טבעי. באווירו של היער יגדל דור חזק ואמיץ, בנותיו תהיינה דומות לתמר ובניו לארזי היער. בת קול מן השמיים תעזוב את החורבה ותשים משכנה בהדר היער; חוזה אם יקום בארץ ונביא – שכינתם תתגלה להם במקדש-אל – ביצר!

בביצה הרבה יותר מהר מאשר יגדל העץ הדומה לו על פלגי מים בארץ הצפון. אף זמן הגידול במשך ימות השנה הוא הרבה יותר ארוך פה מאשר בארצות הצפון; הקור והקרח לא יקפאו כאן את עורקי העץ במשך חודשים מרבים כמו בארצות הצפון. כאן מרבים מיני העץ שהשלכת אינה שלטת בהם והמה ירוקים ומתפתחים כל השנה. האקליפטוס והקזורינא נקלטים בארץ ומתפתחים באופן מצויק; די בעשר שנים לאיקליפטוס הנוטע בשפלה ובפרט בביצה, כדי שיגיע לגובה ועובי כזה, שעץ דומה לו באירופה מגיע להתפתחות רק במשך 20-25 שנה. העצים האלה, אם יינטעו במידה רחבה, יכלים להביא מהפכה בכלכלת הארץ. תעשיות חדשות היו יכולות להתפתח, תעשיות שלא תהינה תלויות בעיקר בשווקי חו"ל, לא בהבאת החומרים ולא בהוצאת התוצרת. הצפצפה תוכל לשמש חומר מצויק לתעשיית הגפרורים; האיקליפטוס – טוב לתעשיית הפנרה (פורניר) וזו יכולה לשמש לחומר בשביל אריזת תפוחי הזהב. האיקליפטוס מצטיין גם לתעשיית הרהיטים והקזורינא – ממיטב צצי הבנייה היא.

היער בכלל יכול היה להפיח רוח חדשה בתוך היישוב וכלכלת הארץ הזאת; הון גדול מוציאה הארץ שנה שנה על חיבות לאריזת תפוחי זהב ועל עצים לבניין ולנגרות.

היער! מי כמוהו יכול להביא ברכה ועושר לבעליו? את העץ קשה להחליף בחומר אחר ושום המצאות שבעולם לא יפחיתו את ערכו, להיפך, עם כל המצאה חדשה מובלסת יותר נחיצותו של העץ והשימוש בו מתרחב. ובכל זאת, הולך העץ ופוחת משנה לשנה גם בארצות היער. הרבה יערות נחרבו בשנות המלחמה הארוכה, ועל יתר הפליטה עלה הכורת בשנות השלום הראשונות. חצי אירופה נחרבה והחרבות מוכרחות להיבנות. ארצות היער נתדלדלו ונשאר להן רק עושרן הטבעי – היער. עכשיו מוציאים אותן תמורת בגדים, מכונות וצרכים הכרחיים אחרים. לא תעבורנה עשרות בשנים וחומרי העץ יהיו מוכרחים להתייקר ובארצנו, כמו בכל הארצות מחסרות-יער, תעמוד בסכנה כל תוצרת הארץ, מאחר שלא תהיה לה האפשרות להוציא החוצה את פריה, את יינה ואת יתר התוצרת, באין עץ לארגזים ולתיבות. רק דאגה מקדמת לנטיעת יערות בארץ במידה רחבה, תוכל להציל בעתיד את המצב הכלכלי בכלל ולהביא ברכה למטעים בפרט.

ואו

ארץ ישראל איננה עדיין בידי בני ישראל; לכל יותר נמצאים בידינו שבעה למאה מאדמת הארץ. כל כמה שיגדל יישובנו וכל כמה שירבה מסחרנו, כיוון שנהיה חסרים הבסיס הקרקעי – יהיה כל בניינו בתלוי באוויר. הרבה ערים גדולות בנינו בעולם, בהרבה ערים בתבל הננו גם הרוב, אבל גם שם הננו רק גרים. יעץ כי הארץ, האדמה ופרי האדמה, החי וכל היקום – לא לנו המה, אלא לעם אחר ולהם יקראו "עם הארץ".

אם הרבה ערים נבנה גם פה בארצנו, אם גם מאות ארובות